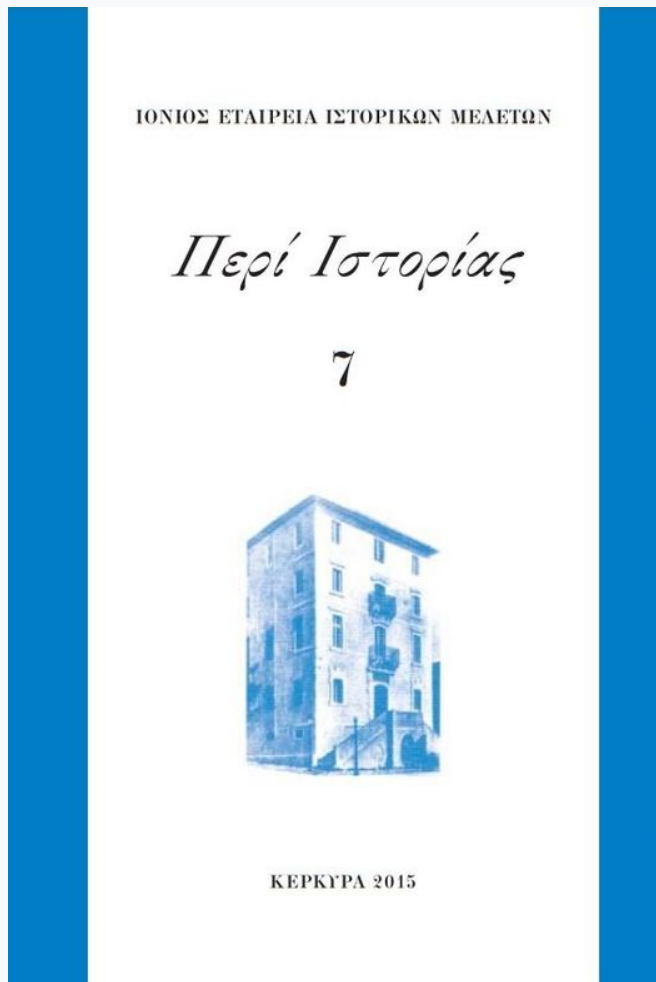

Peri Istorias

Vol 7 (2015)

Ο Μεσοπόλεμος και το Σωματείο Αρτεργατών της Κέρκυρας μέσα από τις στήλες του Ριζοσπάστη

Γιώργος Ζούμπος

doi: [10.12681/p.i.24778](https://doi.org/10.12681/p.i.24778)

To cite this article:

Ζούμπος Γ. (2020). Ο Μεσοπόλεμος και το Σωματείο Αρτεργατών της Κέρκυρας μέσα από τις στήλες του Ριζοσπάστη. *Peri Istorias*, 7, 173–193 . <https://doi.org/10.12681/p.i.24778>

Ο ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΑΡΤΕΡΓΑΤΩΝ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΤΗΛΕΣ ΤΟΥ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ

Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το 1924 είναι η χρονιά κατά την οποία η Ελλάδα εισέρχεται στο στάδιο της μερικής σταθεροποίησης του καπιταλιστικού συστήματος (1924-1928). Η είσοδος αυτή γίνεται για τη χώρα μας με καθυστέρηση, η οποία οφείλεται στις συνέπειες που είχε για την ελληνική οικονομία η μικρασιατική καταστροφή.¹ Η αστική τάξη εφαρμόζει πολιτική σταθεροποίησης, δυναμώνοντας την εξάρτηση της χώρας από το ξένο κεφάλαιο (με τη μορφή κυρίως δανείων προς το δημόσιο), εντείνοντας την εκμετάλλευση των εργαζομένων, χτυπώντας τους αγώνες τους και περιορίζοντας τις συνδικαλιστικές και πολιτικές ελευθερίες. Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής επιβάλλεται η δικτατορία του Θεόδωρου Πάγκαλου, τον Ιούνιο του 1925, η οποία και ανατρέπεται τον Αύγουστο της επόμενης χρονιάς από στρατιωτικό κίνημα με επικεφαλής τον Κονδύλη,² ενώ το Σεπτέμβριο αποτυγχάνει το στρατιωτικό πραξικόπημα Ζέρβα – Ντερτιλή.

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του Πάγκαλου διεξάγονται έκτακτα στρατοδικεία για τη δίωξη των πολιτικών του αντιπάλων, ενώ με συλλήψεις συνδικαλιστών από το καθεστώς, στο 3ο συνέδριο της ΓΣΕΕ³ (Μάρτης 1926),⁴ επικρατούν στη διοίκησή της οι δεξιοί ρεφορμιστές⁵ και

1. *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ*, τ. Α΄, 1918-1949, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2011⁶, σ. 159-160.

2. Σπύρος Μαρκέτος, «Η γοητεία του ολοκληρωτισμού στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου», *Ιστορία των Ελλήνων*, Δομή, Αθήνα χ.χ., σ. 340-344.

3. Στις 21-28 Οκτώβρη π.η. (3-10 Νοέμβρη ν.η.) 1918 πραγματοποιείται στην Αθήνα και στον Πειραιά το Α΄ Πανελλαδικό Εργατικό Συνέδριο, αποτέλεσμα των εργασιών του οποίου είναι η ίδρυση της ΓΣΕΕ, η οποία λειτουργεί με την αρχή της πάλης των τάξεων. Βλ. Γιώργος Πετρόπουλος, «Η ίδρυση της ΓΣΕΕ», *Ριζοσπάστης*, ένθετο, 4-11-2011.

4. *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ*, ό.π., σ. 171-172.

5. Στη χρονική περίοδο που ακολουθεί, οι ρεφορμιστές (οι οποίοι αποσυνδέουν τους οικονομικούς αγώνες από τους πολιτικούς, μη θέτοντας το ζήτημα της εξουσίας) χαρακτηρίζονται από το *Ριζοσπάστη* ως «σοσιαλφασίστες».

η ΓΣΕΕ προσχωρεί κατόπιν στη Συνδικαλιστική Διεθνή του Άμστερνταμ.⁶

Οι εκλογές στις 7 Νοέμβρη του 1926 φέρνουν στην κυβέρνηση το φιλοβενιζελικό συνασπισμό υπό τον Αλέξανδρο Ζαΐμη, ενώ το Κομμουνιστικό Κόμμα μπαίνει για πρώτη φορά στη βουλή με 10 έδρες. Η νέα κυβέρνηση κρατά ιδιαίτερα σκληρή στάση ενάντια στις λαϊκές κινητοποιήσεις και το Μάρτη του 1927 η απεργία των επαγγελματιών έχει δύο νεκρούς.⁷

Στα αρτοποιεία

Στα 1911 υποβάλλεται στη Βουλή, από το Εργατικό Κέντρο της Αθήνας, υπόμνημα για τους όρους εργασίας που επικρατούν στους διάφορους κλάδους της βιομηχανίας και της βιοτεχνίας. Η κατάσταση δεν έχει αλλάξει από τις αρχές του 20ού αιώνα και ουσιαστικά διατηρείται ως το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Για τα αρτοποιεία αναφέρει τα εξής:⁸

Η βιομηχανία του άρτου μολονότι πρώτη βιομηχανία της πρώτης ανάγκης και κυριώτατης τροφής του λαού, λειτουργεί υπό συνθήκας ολωσδιόλου πρωτογενείς και ανθυγιεινές, τόσον διά το παραγόμενον προϊόν (ψωμί), και επομένως την δημόσιαν υγείαν, όσον και διά τους εργάτας, οι οποίοι ασχολούνται εις τα ανά το κράτος αρτοποιεία.

Οι ζυμωταί και κλιβανισταί εργάται εργάζονται κατά κανόνα ανεξαιρέτον την νύκτα, πάντες δε, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, διαιτώνται νυχθημερόν εντός του κλιβάνου (φούρνου), κοιμώνται οι πλείστοι επί των

6. Ός τότε η ΓΣΕΕ ανήκε στην «Κόκκινη Συνδικαλιστική Διεθνή». Η Διεθνής Συνδικαλιστική Ομοσπονδία του Άμστερνταμ ιδρύεται το 1903 στο Δουβλίνο και μένει γνωστή με αυτό το όνομα από το 1919, μετά από Συνέδριο στην πόλη αυτή. Ήταν η μεγαλύτερη οργάνωση στον κόσμο, αφού είχε περισσότερα από 23 εκατομμύρια μέλη σε 22 χώρες. Μετά το 1923 αναλαμβάνει κοινές πρωτοβουλίες με τη Σοσιαλιστική Εργατική Διεθνή σε αρκετά ζητήματα, κύρια στον αγώνα κατά του φασισμού. Υποστήριζε τη διεθνιστική αλληλεγγύη, την αντικατάσταση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής από το συνεταιριστικό οικονομικό σύστημα και την καθιέρωση της 40ωρης απασχόλησης ως τρόπο αντιμετώπισης της ανεργίας. Η ΓΣΕΕ αποχωρεί από τη Διεθνή του Άμστερνταμ μετά το 8ο Συνέδριο, το Νοέμβρη του 1938. Βλ. Δημήτρης Λιβιεράτος, *Τα συνέδρια της Γ.Σ.Ε.Ε.*, Προσκήνιο, Αθήνα 1997, σ. 41, 47, 88.

7. *Εξήντα χρόνια αγώνων και θυσιών. Χρονικό του ΚΚΕ, τ. 1, 1918-1945*, Έκδοση της ΚΕ του ΚΚΕ, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1978, σ. 50-51.

8. Γιάνης Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού κινήματος*, Μπουκουμάνης, Αθήνα 1972', σ. 215-216. Επιπλέον, βλ. Αναστάσης Γκίκας, *Ρήξη και ενσωμάτωση*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2010, σ. 59.

σάκκων των αλεύρων, έχοντες ως μόνον σκέπασμα κενούς σάκκους, αναπαύονται δε, ως επόμενον, υπό αθλίας συνθήκας, υποχρεωμένοι προς τούτοις ν' αφυπνίζονται κατά διαστήματα προς επίβλεψιν της ζύμης ή των κλιβανισθέντων (φουρνισθέντων) άρτων. Τα καταστήματα είναι στενόχωρα, αεριζονται αθλίως, πολλά δε ζυμωτήρια είναι εγκατεστημένα εις τα υπόγεια, ένεκα δε του στενού χώρου, ατελέστατα και το πλύσιμον των εργατών γίνεται. Η δε εις τους εργάτας παρεχομένη παρά του εργοδότη τροφή είναι ανεπαρκεστάτη και αθλία, τιοιαύτη, ώστε ο εργάτης αρτοποιός, ο παρασκευάζων τον άρτον των άλλων να πεινά κατά σχήμα οξύμωρον!... Αι εργασιακαί ώραι διά τους αρτοποιούς⁹ φθάνουν πολλάκις μεν τας 18, ενίοτε δε και τας 20, ουδέποτε δε είναι ολιγώτεροι των 16 [...]. Το ημερομίσθιον των αρτεργατών είναι ανεπαρκέστατον, κυμαινόμενον από 2,50-3 δραχμάς. Η πληρωμή γίνεται κατά μήνα συνήθως [...] καθυστερήσεις γίνονται συχνότατα.

Διά τας βοηθητικάς υπηρεσίας των αρτοποιείων προσλαμβάνονται ως υπηρέται και μαθητευόμενοι μείρακες 12-15 ετών, των οποίων η υγεία φθείρεται προώρως [...] προσθέτως υποχρεούνται να μεταφέρουν επ' ώμου 10 και 15 πολλάκις οκάδας άρτου προς διανομήν εις τας οικίας των καταναλωτών [...].

Η αεργία εις τον κλάδον των αρτεργατών είναι κανών. Μέγας αριθμός αυτών σύρει την αθλίαν του ύπαρξιν εις τα αγυιάς, ζητών κάθε νύκτα καταφύγιον εις τους διαφόρους κλιβάνους, ένεκα ελλείψεως καταλυμάτων [...].

Στη Μεσοπολεμική περίοδο ο κλάδος των αρτεργατών αποτελεί ενδεικτικό μοντέλο για την οργάνωση των μικρών βιοτεχνικών μονάδων και των εργαστηρίων.¹⁰

Τα πρωτόκολλα εργασίας που υπογράφουν οι αρτεργάτες με τους εργοδότες, περιγράφουν με λεπτομέρειες τη διαδικασία παραγωγής ψωμιού. Η μέτρηση της καθημερινής εργασίας των αρτεργατών δεν γίνεται στη βάση του χρόνου, αλλά στη βάση του προϊόντος που παράγουν, και αμείβονται με βάση αυτό. Προσπαθούν, διατηρώντας την ποιότητα εργασίας και τον έλεγχο της παραγωγής, να διατηρούν μεγάλα ημερομίσθια, κατανομή του χρόνου και της εργασίας με βάση τις συνθήειές τους και την

9. Ενωσί τους αρτεργάτες. Βλ. Κορδάτος, ό.π., σ. 216, υποσημ. 1

10. Κώστας Παλούκης, «Το εργατικό κίνημα στην Ελλάδα την εποχή του μεσοπολέμου», ανακοίνωση σε εκδήλωση του NAP και της νΚΑ στο Στέκι της Θεσσαλονίκης, 3-7-2009.

εξεύρεση εργασίας για όλους τους εργάτες του κλάδου. Το αρτεργατικό κίνημα συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με τους αρχειομαρξιστές, ενώ είναι ένας από τους πρωτοπόρους στη δημιουργία ασφαλιστικών οργανισμών.¹¹

Την ίδια εποχή στην Κέρκυρα

Στα μεσοπολεμικά χρόνια η Κέρκυρα έχει ακόμα ανθούσες βιομηχανίες, λειτουργεί ένα από τα αρχαιότερα εργατικά κέντρα της χώρας¹² και το εργατικό κίνημα έχει επιτυχείς παρεμβάσεις στους χώρους δουλειάς, πριν ακόμα από το ξέσπασμα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.¹³

Το Σωματείο Αρτεργατών της Κέρκυρας ιδρύεται την Πρωτομαγιά του 1910 και το παλιότερο σωζόμενο καταστατικό¹⁴ του είναι εκείνο ψηφίστηκε στις 20 Απρίλη 1914.¹⁵ Το καταστατικό αυτό έχει πλήρη τίτλο: *Σύνδεσμος Αρτοεργατών Κερκύρας / Επαγγελματικών Σωματείων Αρτοεργατών / και / Ταμείον Αλληλοβοηθείας* και είναι διαρθρωμένο σε 28 άρθρα,¹⁶ κατανεμημένα σε πέντε κεφάλαια:

- Σκοπός (1)
- Μέλη – Καταβολαί (2-7)
- Διοικήσεις (8-15)
- Ταμείον Αλληλοβοηθείας (16-20)
- Γενικοί ορισμοί (21-28)

Ειδικό επιπλέον τμήμα αφιερώνεται στον «Κανονισμό του Ταμείου Αλ-

11. Κώστας Παλούκης, *Η Οργάνωση Αρχείον του Μαρξισμού (1919-1949)*, υπό εκπόνηση διδακτορική διατριβή στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Ρεθύμνου. Στη διατριβή δίνεται μια πολύ καλή και σαφής εικόνα για τη συνδικαλιστική δραστηριότητα στο χώρο των αρτεργατών κατά το Μεσοπόλεμο.

12. Άτυπα από το 1910.

13. Κώστας Θύμης, «Ο Σοσιαλιστικός Όμιλος και το εργατικό κίνημα στην Κέρκυρα στις αρχές του 20ού αιώνα», εφημερίδα *Ενημέρωση Κέρκυρας*, φ. 7, 14-8-1989.

14. *Σύνδεσμος Αρτοεργατών Κερκύρας, ιδρυθείς 1 Μαΐου 1910, Καταστατικόν, Κερκύρα, Τύποις Θ.Α. Δαπέργολα, 1914* (Αρχείο Εργατικού Κέντρου Κέρκυρας, αταξι-νόμητο Αρχείο Σωματείου Αρτεργατών· στο εξής «Αρχείο ΕΚΚ»).

15. Στις 25 Ιούνη εκείνης της χρονιάς δημοσιεύεται ο «Νόμος 281 περί Σωματείων» και το Καταστατικό σύντομα αναπροσαρμόζεται στις νέες διατάξεις.

16. Σύμφωνα με το άρθρο 23: «Ο Σύνδεσμος έχει σφραγίδα με τον τίτλον του γύρω και εις το μέσον φέρει μιαν κουλούραν άρτου», ενώ σύμφωνα με το 24: «[...] έχει σημαίαν την Εθνικήν, φέρουσαν τον τίτλον του και την εικόνα του Αποστόλου Θωμά, κεντημένην ή ζωγραφισμένην» .

ληγοβοηθείας του Συνδέσμου Αρτοεργατών Κερκύρας». Το άρθρο 1 αναφέρει:

Το Επαγγελματικόν σωματείον υπό τον τίτλον Σύνδεσμος Αρτοεργατών Κερκύρας, έχει έδραν την Κέρκυραν, μετέχει της Πανελληνίου Εργατικής Ομοσπονδίας, αποτελεί μέρος του Εργατικού Κέντρου Κερκύρας, όπου είναι εγκατεστημένος και σκοπούς έχει:

α) Την αδελφικήν συνένωσιν των εργατών του επαγγέλματος τούτου και την καλλιτέρευσιν της ηθικής και οικονομικής καταστάσεως αυτών.

β) Την αλληλεγγύην μεταξύ των μελών, την άμυναν υπέρ των εργατικών δικαίων εν γένει και την αλληλεγγύην με τους οργανωμένους εργάτας όλων των επαγγελμάτων.

γ) Την οικονομικήν ευημερίαν των μελών με την συμμετοχήν εις συνεργατικάς ενώσεις ή εταιρείας.

δ) Την πνευματικήν και επαγγελματικήν μόρφωσιν των μελών.

ε) Την επίβλεψιν της εφαρμογής της Εργατικής Νομοθεσίας και

ς) Την ίδρυσιν Ταμείου Αλληλοβοηθείας προς παροχήν εις τα μέλη ιατρικής περιθάλψεως φαρμάκων, χρηματικού επιδόματος κλπ.

Το άρθρο 2 αναφέρει:

Μέλος του Συνδέσμου γίνεται κάθε Αρτοεργάτης που εργάζεται διά των χειρών του εις την παρασκευήν του άρτου.

Στις 16-2-1911 γίνεται με πρωτοβουλία του «Εργατικού Συνδέσμου» μια πρώτη προσπάθεια για επίτευξη συμφωνίας μεταξύ των ιδιοκτητών κλιβάνων και εργοστασίων, και των εργατών για το ζήτημα της αργίας της Κυριακής.¹⁷

Το «Σωματείο Αρτεργατών» παίρνει μέρος στη μεγάλη απεργία του 1912¹⁸ και σε έγγραφο του «Εργατικού Συνδέσμου» προς το νομάρχη Κέρκυρας, στις 8-7-1912, μεταξύ άλλων αιτημάτων αναφέρεται: «[...] 3^ο) Πας εργάτης τών εν γένει καταστημάτων αλευροβιομηχανίας, αρτοζυμαροποιίας και πας θερμαστής των καταστημάτων τούτων και εταιρίας

17. Έγγραφο 40/22-2-1911 του «Εργατικού Συνδέσμου» (Αρχείο ΕΚΚ). Σημειώνεται ότι με νομοθετήματα του Νοέμβρη του 1909 και του Μάρτη του 1910 καθιερώνεται η αργία της Κυριακής για τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα της χώρας. Η σφραγίδα του «Εργατικού Συνδέσμου» σημειώνει έτος ίδρυσης το 1910 και πιθανολογούμε ότι είχε ρόλο άτυπου Εργατικού Κέντρου. Από έγγραφο του Αρχείου του ΕΚΚ γνωρίζουμε ότι στις 6-3-1911 εκλέχτηκε Διοικητικό Συμβούλιο, ψήφισαν 53 και έλαβαν [ΝΑΙ-ΟΧΙ]: 1) Παναγιώτης Γιωτόπουλος [52-1], 2) Νικόλ. Σπυράκος [πρόεδρος με 52-1], 3) Θεόδ. Μακρής [αντιπρόεδρος με 51-2], 4) Γεώργιος Δούης [25-28], 5) Αθαν. Μεταλληνός [42-11], 6) Ανδρ. Πέτας [12-41], 7) Χαράλ. Σκέντος [43-10], 8) Κωνστ. Τσιριγώτης [45-8], 9) Σπυρίδ. Χεμμαριός [11-42].

18. Θύμης, ό.π.

αερίοφωτος είναι απαράδεκτοι παρά τοις καταστάμασι τούτοις άνευ δελτίου αναγνωρίσεως του Συνδέσμου». Προς τον «Εργατικό Σύνδεσμο» απευθύνεται και ψήφισμα του Εργατικού Κέντρου Βόλου, στις 16-8-1912, με το οποίο συμπαρίσταται στους απεργούς.¹⁹

Αμέσως μετά το ιδρυτικό συνέριο της ΓΣΕΕ²⁰ (3-10 Νοέμβρη 1918 ν.η.) δημιουργείται η «Ομοσπονδία Αρτεργατών» με έδρα την Αθήνα και συμμετοχή των σωματείων Αθήνας, Πειραιά, Θεσσαλονίκης, Πάτρας, Καβάλας, Δράμας, Κέρκυρας, Ιωαννίνων, Λάρισας, Βόλου και Τρικάλων.

Στις 15-9-1919 ψηφίζεται εσωτερικός κανονισμός του «Συνδέσμου Ζυμαροαλευροτεχνιτών Κερκύρας» με εννιά άρθρα (πρόεδρος: Ανδρέας Πέτας και γραμματέας: Πέτρος Τησαρχόντου). Το 1ο άρθρο αναφέρει: «Παν μέλος του Συνδέσμου οφείλει να υπακούη εις τους ανωτέρους του εργάτας, τους εργοδηγούς (πρωτομάστορας) και εις τους διευθυντάς του εργοστασίου».²¹

Την 1η Ιούνη του 1921 γίνεται στην αίθουσα του Εργατικού Κέντρου της Αθήνας το ιδρυτικό συνέδριο της «Πανελλαδικής Ομοσπονδίας Αρτοεργατών, Μυλεργατών και Μακαρονοποιών».²² Το σωματείο Αρτεργατών της Κέρκυρας εκπροσωπείται από τον Τσιριγώτη²³ και το σωματείο Ζυμαροαλευροτεχνιτών από το Μανωλάτο, ο οποίος εκλέχθηκε στη θέση του αντιπροέδρου στο προεδρείο του Συνεδρίου.²⁴ Η Ομοσπονδία ζητά από το «Σωματείο Ζυμαροαλευροτεχνιτών Κερκύρας», με έγγραφο στις 13-8-1921, στοιχεία για τα μεροκάματα κάθε ειδικότητας του κλάδου καθώς και για το κόστος ζωής στην Κέρκυρα.²⁵

Στις 14 Ιούλη 1921 ξεσπά απεργία των αρτεργατών στον Πύργο της Ηλείας με αιτήματα την προσομοίωση των ημερομισθίων με αυτά των αρ-

19. Αρχείο ΕΚΚ.

20. Λίγες μέρες μετά την ίδρυση της ΓΣΕΕ ιδρύεται το ΣΕΚΕ (μετονομάζεται σε ΚΚΕ στο 3ο Έκτακτο Συνέδριο στις 26 Νοέμβρη – 3 Δεκέμβρη 1924). Ανάμεσά τους υπάρχει οργανική σχέση, η οποία διακόπτεται τον Αύγουστο του 1925 και επισημοποιείται το Μάρτη του 1926 στο 3ο Πανελλαδικό Συνέδριο της ΓΣΕΕ. Βλ. *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ*, ό.π., σ. 83-96, 149-155 και Λιβιεράτος, ό.π., σ. 20, 29, 35, 49-50.

21. Αρχείο ΕΚΚ.

22. Η αρχική πρωτοβουλία ανήκε στο Σωματείο Ζυμαροαλευροτεχνιτών Κέρκυρας. Βλ. Παλούκης, ό.π.

23. Από διάφορα επεισόδια και χαρακτηρισμούς στο Σωματείο Αρτεργατών, φαίνεται ότι ο Τσιριγώτης ανήκει συνδικαλιστικά στην παράταξη Στρατή (βλ. σχετικά στις επόμενες σελίδες).

24. «Το αρτεργατικόν συνέδριον. Η χθεσινή πρώτη ημέρα», *Ριζοσπάστης*, 2-6-1921.

25. Αρχείο ΕΚΚ. Στο Β' Συνέδριό της η Ομοσπονδία μετονομάζεται σε «Πανελλήνια Ομοσπονδία Εργατών Επισιτισμού».

τεργατών Αθήνας, Πειραιά, Πάτρας και άλλων πόλεων, και την εφαρμογή της εργατικής νομοθεσίας για τα ωράρια εργασίας.²⁶ Σε ένδειξη συμπαράστασης οι αρτεργάτες της Κέρκυρας ετοιμάζονται να κηρύξουν απεργία.

Στις 30-7-1924 η «Πανεργατική Ένωσις Κέρκυρας» προωθεί έγγραφο της Γενικής Συνομοσπονδίας με τα αιτήματα που προωθεί το εργατικό κίνημα και πρόταση για απεργιακές κινητοποιήσεις.²⁷

Από τις εκλογές στις 29 Γενάρη 1926 προκύπτει το παρακάτω διοικητικό συμβούλιο:²⁸

- Λάμπρος Τσιτσόπουλος (ψήφοι 50)
- Φαϊτάς Σπυρίδων (ψήφοι 48)
- Γεώργιος Ιωννάς (ψήφοι 39)
- Ιωάννης Κοντοστάνος (ψήφοι 34)
- Αριστίδης Λούβρος (ψήφοι 33)
- Κωνσταντίνος Μπαλατσινός (ψήφοι 28)
- Νικόλαος Βασιλάκης (ψήφοι 26)

Πρόεδρος ορίζεται ο Ι. Κοντοστάνος, γραμματέας ο Σπ. Φαϊτάς, ταμίας ο Χαράλαμπος Τσιτσόπουλος και έφορος ο Γ. Ιωννάς. Εκείνη την εποχή τα γραφεία του Σωματείου στεγάζονται στο 2ο όροφο του κτηρίου, στην οδό Νικηφόρου Θεοτόκη αρ. 24, που ανήκει στην εκκλησία της Υ.Θ. Φανερωμένης των Στερεωτών.²⁹

Τα ημερομίσθια των Κερκυραίων αρτεργατών είναι ψηλότερα από τα αντίστοιχα των Αθηναίων, όπως επισημαίνεται σε έγγραφο του Επαγγελματικού & Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου της Κέρκυρας, στις 20-5-1926.³⁰

Το Φλεβάρη του 1927 γίνονται εκλογές και προκύπτει νέα διοίκηση:³¹

- Ν. Βασιλάκης, πρόεδρος
- Ι. Μεταλλινός, γραμματέας
- Ν. Μεταλλινός, ταμίας

26. «Απεργία των αρτεργατών Πύργου. Επίκειται απεργία και άλλων αρτεργατικών σωματείων», *Ριζοσπάστης*, 21-7-1921. Από σωζόμενη αλληλογραφία στο αρχείο του ΕΚΚ (3-7-1924) φαίνεται η επαφή του Σωματείου Αρτεργατών της Κέρκυρας με τον αντιπρόσωπο της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Εργατών Επισιτισμού στην Πάτρα.

27. Αρχείο ΕΚΚ. Η «Πανεργατική Ένωσις» φαίνεται να λειτουργεί παράλληλα με το ΕΚΚ, καθώς στο έντυπο έγγραφό της σημειώνει 15 κλαδικά σωματεία και ένα εργοστασιακό.

28. Αρχείο ΕΚΚ (διατηρείται η ορθογραφία του εγγράφου).

29. Έγγραφο της ενοριακής επιτροπής προς το σωματείο, με ημερομηνία 15-5-1926, για το θέμα του ενοικιοστασίου (Αρχείο ΕΚΚ).

30. Αρχείο ΕΚΚ.

31. «Αρτεργάται Κερκύρας», *Ριζοσπάστης*, 25-2-1927.

- Δημ. Τσιριγώτης, έφορος
- Γ. Χαραμπάτσας, σύμβουλος
- Ι. Κοντοστάνος, σύμβουλος
- Ι. Μπαλατσινός, σύμβουλος

Στις 18 Ιούνη 1928, με ανακοίνωση του σωματείου οι αρτεργάτες της Κέρκυρας δηλώνουν³²: «[...] τασσόμεθα ανεπιφύλακτα πλευρόν καπνεργατών, στιγματιζόμεν βάρβαρα δολοφονικά μέτρα κρατικών οργάνων εναντίον αγωνιζομένων καπνεργατών και ζητούμεν κατάπαυσιν τρομοκρατίας, παραδειγματικήν τιμωρίαν των υπευθύνων και άμεσον αποδοχήν των αιτημάτων τούτων».³³

Το Σεπτέμβρη του 1928 το Σωματείο Αρτεργατών Αθηνών στέλνει έγγραφο σε όλα τα αρτεργατικά σωματεία της χώρας³⁴ και γνωστοποιεί την υποβολή στην κυβέρνηση υπομνήματος, με το οποίο ζητείται η τροποποίηση του άρθρου 3 του Νόμου «Περί νυκτερινής εργασίας», ώστε η εργασία της Παρασκευής να αρχίζει στις 12 το βράδυ και να λήγει στις 6 το απόγευμα του Σαββάτου. Ζητείται, επίσης, και η ανάλογη τροποποίηση των εργάσιμων ωρών της Κυριακής και της Δευτέρας.

Σχετικά, ο Σύνδεσμος Αρτεργατών Κέρκυρας σε συνέλευσή του κάνει δεκτό το παρακάτω ψήφισμα:

Η διοίκηση του Σωματείου Αρτεργατών Κερκύρας, λαβούσα γνώσιν του δημοσιευθέντος υπομνήματος της Ενώσεως Αρτεργατών Αθηνών περί τροποποιήσεως του Άρθρου 3 του Βασ. Διατάγματος της 14ης Σεπτεμβρίου 1912 περί ωρών εργασίας εν τοις Αρτοποιείις εις την εφημερίδα «Ελληνική», απεφάσισε όπως δι' εγγράφου της διαμαρτυρηθή προς όλας τας Αρτεργατικές Οργανώσεις της Ελλάδος διά την αντεργατικότητα των διοικούντων την εν λόγω Ένωσιν.

Ο Πρόεδρος Κ. Τσιριγώτης³⁵

Ο Γραμματεύς Σ. Μεταλλινός

32. «Αρτεργάται Κερκύρας», στο *ίδιο*, 20-6-1928.

33. Η ανακοίνωση αφορά την απεργία καπνεργατών, αρτεργατών και τροχοδρομικών στις 11 Ιούνη, στην οποία συμμετείχαν 60.000 άτομα. Τότε, στην Καβάλα και στην Ξάνθη η Χωροφυλακή χτύπησε τους απεργούς, με αποτέλεσμα 6 νεκρούς και 60 τραυματίες εργάτες. Βλ. *Εξήντα χρόνια αγώνων και θυσιών. Χρονικό του ΚΚΕ*, ό.π., σ. 56

34. «Οι αντεργατικές ενέργειες των επιβαινόντων του σωματείου αρτεργατών Κερκύρας», *Ριζοσπάστης*, 1-10-1928.

35. Ο Κ. Τσιριγώτης φαίνεται να έχει συνδικαλιστικό παρελθόν, καθώς στις 6-3-1911 εκλέγεται στο Διοικητικό Συμβούλιο του «Εργατικού Συνδέσμου Κέρκυρας» (Αρχείο ΕΚΚ).

Ο ίδιος Σύνδεσμος γνωστοποιεί την παραπάνω απόφασή του και στην ΕΕ της Ομοσπονδίας Εργατών Επισιτισμού.

Το 4ο Συνέδριο της ΓΣΕΕ

Η επιχείρηση αποκομμουνιστικοποίησης της ΓΣΕΕ, η οποία ξεκίνησε με το 3ο Συνέδριό της, ολοκληρώνεται το Μάη του 1928, στο 4ο Συνέδριό της, καθώς έχουν ήδη διαγραφεί ταξικά σωματεία από εργατικά κέντρα και ομοσπονδίες (300 στο σύνολο), αποκλείονται μεγάλες ομοσπονδίες καθώς και οι εκλεγμένοι από άλλα συνδικάτα κομμουνιστές και συνεπείς συνδικαλιστές αντιπρόσωποι.³⁶

Με αυτά τα δεδομένα, οι ομοσπονδίες, στις οποίες κυριαρχούν οι ταξικές δυνάμεις, αποφασίζουν το συντονισμό της δράσης τους, ώστε να οργανώσουν και να καθοδηγήσουν τους αγώνες της εργατικής τάξης και να αγωνιστούν για την αποκατάσταση της νομιμότητας στη ΓΣΕΕ. Αν αυτό δεν επιτευχθεί, ο επόμενος στόχος είναι να προχωρήσουν στην οργανωτική αντιμετώπιση της κατάστασης. Το συντονισμό των ενεργειών αναλαμβάνει ένα πενταμελές γραφείο των εργατικών οργανώσεων που αποκλείστηκαν από τη ΓΣΕΕ.

Η βιομηχανική εξέλιξη στην παραγωγή ψωμιού προκαλεί φόβο για ανεργία στους αρτεργάτες.³⁷ Το Σωματείο Αρτεργατών της Κέρκυρας ζητά με τηλεγράφημα προς τον υπουργό Εσωτερικών να επιλυθούν τα σχετικά αιτήματα που υπέβαλε με υπόμνημα η Ομοσπονδία Επισιτισμού. Στη συνέλευση της 22ας Νοέμβρη διαπιστώνεται ότι: «[...] η βιομηχανοποίησης θα πέσει εις βάρος των εργατών με την αλλαγή της συνθέσεως του προσωπικού, διά τούτο απεφασίσθη όπως 1) εάν θιχθούν οι αρτεργάτες με την αλλαγή της συνθέσεως ή του ημερομισθίου, ή δημιουργηθή έστω και ένας άνεργος αρτεργάτης να κατέλθουν εις γενικήν απεργίαν [...]. Κατόπιν εξελέγη 11μελής επιτροπή απεργίας από διάφορες ειδικότητες και ανετέθη εν λευκώ σ' αυτήν η διεκδίκηση των παραπάνω».³⁸ Την προηγούμενη μέρα, 21 Νοέμβρη, σε συνεδρίαση του Εργατικού Κέντρου είχε

36. Στέφανος Λουκάς, «Η δράση του ΚΚΕ στο εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα», *Ριζοσπάστης*, 18-11-2001.

37. Παρά το ότι η βιομηχανοποίηση της παραγωγής είχε ξεκινήσει από ενωρίς, η επιτυχής συνδικαλιστική συσπείρωση των αρτεργατών συνέβαλε στην αποτροπή της γενίκευσης του νέου τρόπου παραγωγής. Παλούκης, *ό.π.*

38. «Οι αρτεργάτες», *Ριζοσπάστης*, 28-11-1928.

εκλεγεί 7μελής επιτροπή με συμμετοχή του προέδρου των Αρτεργατών, με σκοπό να διοικήσει προσωρινά το Κέντρο και να ενεργήσει αρχαιρεσίες. Η νέα διοίκηση όφειλε να αναδιοργανώσει το Κέντρο και να «[...] οργανώσει συσκέψεις, συνελεύσεις, συγκεντρώσεις και διαλέξεις υπέρ του Ενωτικού Συνεδρίου [...]».³⁹

Το Δεκέμβρη του 1928 το 4ο Συνέδριο του ΚΚΕ εκτιμά ότι μπροστά στον επιδιωκόμενο ταξικό αφοπλισμό του κινήματος οφείλει να παρέμβει, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ταξική ηγεσία, ταξική ενότητα δράσης και προσανατολισμός. Για το σκοπό αυτό χαράζει την κατεύθυνση σύγκλησης ενός ενωτικού πανελλαδικού συνεδρίου της ΓΣΕΕ.⁴⁰

Παραμονές της ίδρυσης της Ενωτικής ΓΣΕΕ στην Κέρκυρα

Η δραστηριότητα στα εργατικά σωματεία της Κέρκυρας, με αντικείμενο το Συνέδριο της Ενωτικής ΓΣΕΕ, είναι έντονη και αποτυπώνεται γλαφυρά μέσα από τις σελίδες του *Ριζοσπάστη*. Η ταχυδρομική υπηρεσία του νησιού, επικαλούμενη το Νόμο 3345, αρνείται ακόμα και να διακινήσει έντυπα του πενταμελούς γραφείου σχετικά με το Συνέδριο, τα οποία στέλνονται από την Αθήνα, και τα επιστρέφει.⁴¹

Η κατάσταση στα σωματεία είναι τεταμένη και στο *Ριζοσπάστη* διαβάζουμε τα εξής:

[...] Επίσης 2-3 σοσιαλφασιστικά στοιχεία της Προσωρινής Επιτροπής του Κέντρου αρνούνται με διάφορες προφάσεις να καλέσουν συνελεύσεις των συμβουλίων, προς λήψη αποφάσεων επί του Ενωτικού και του «ιδιώνύμου»,⁴² προβλέποντες πως αυτές θα είναι εις βάρος των πατρώνων των της Γ.Σ.

Παρ' όλη όμως την κρατική και σοσιαλφασιστική αυτή αντίδραση, οι εργάτες είναι υπέρ του Ενωτικού Συνεδρίου. Τα σωματεία Αρτεργατών και Υποδηματεργατών, κατόπιν συνελεύσεων αυτών, πήραν αποφάσεις συμμετοχής σ' αυτό [...].

39. «Το Εργατικό Κέντρο Κερκύρας υπέρ του Ενωτικού Συνεδρίου», *Ριζοσπάστης*, 28-11-1928.

40. *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ*, ό.π., σ. 195.

41. «Όλοι οι εργάται Κερκύρας», *Ριζοσπάστης*, 16-1-1929.

42. Εννοεί το Νόμο 4229/1929 που ετοιμάζεται και ψηφίζεται τον Ιούλη εκείνης της χρονιάς.

Στις επόμενες μέρες ακολουθούν συνελεύσεις των αρτεργατών, κτιστών, λιθοξόνων και υποδηματεργατών, οι οποίοι παίρνουν αποφάσεις υπέρ της επανίδρυσης της ταξικής ΓΣ και συμμετοχής στο Ενωτικό Πανεργατικό Συνέδριο.

Η ίδρυση της Ενωτικής ΓΣΕΕ

Το Γενάρη του 1929 γίνονται γενικές συνελεύσεις⁴³ των σωματείων αρτεργατών, κτιστών, λιθοξόνων και υποδηματεργατών, που αποκηρύσσουν τη σοσιαλφασιστική ΓΣ και παίρνουν αποφάσεις για την επανίδρυση της ταξικής ΓΣ και της συμμετοχής στο Ενωτικό Πανεργατικό Συνέδριο. Τις ίδιες μέρες καλούνται για τον ίδιο λόγο γενικές συνελεύσεις των υπαλλήλων καφενείων και ζαχαροπλαστέων, και άλλων οργανώσεων. Σκοπός είναι να λάβουν μέρος όλες οι εργατικές οργανώσεις της Κέρκυρας στο Ενωτικό Συνέδριο που καλεί το πενταμελές γραφείο.

Στις 22 Γενάρη γίνεται γενική συνέλευση των αρτεργατών.⁴⁴ Αφού λογοδοτεί η διοίκηση και εκλέγεται εφορευτική επιτροπή για να διενεργήσει τις αρχαιρεσίες, συζητιέται το ζήτημα της τρομοκρατίας και του «ιδιώνυμου». Παίρνουν το λόγο πολλοί αρτεργάτες, οι οποίοι εξηγούν τις καταστρεπτικές συνέπειες που θα έχει για την εργατική τάξη η ψήφιση του «ιδιώνυμου».

Η συνέλευση εγκρίνει ομόφωνα την αποστολή στην κυβέρνηση ψηφίσματος διαμαρτυρίας για την επικείμενη ψήφιση του μεσαιωνικού αυτού νομοσχεδίου, ζητώντας το σεβασμό των ελευθεριών της εργατικής τάξης.

Το Φλεβάρη εκείνης της χρονιάς υπάρχει τεταμένη κατάσταση στο εργατικό κίνημα, καθώς γίνεται προσπάθεια για τη δημιουργία της Ενωτικής Γενικής Συνομοσπονδίας. Η όλη κατάσταση έχει σοβαρό αντίκτυπο και στο Εργατικό Κέντρο της Κέρκυρας με διαμάχες και αλληλοκατηγορίες μεταξύ συνδικαλιστών.⁴⁵

Στις 3-9 Φλεβάρη 1929 πραγματοποιείται το Συνέδριο με σκοπό «τη δημιουργία των προϋποθέσεων ενότητας δράσης πάνω στις αρχές της ταξικής πάλης και της απόκρουσης οποιασδήποτε εξάρτησης από την αστική τάξη και τα κυβερνητικά – κρατικά όργανά της». Παίρνουν μέρος 280

43. «Όλοι οι εργάτες Κερκύρας», *Ριζοσπάστης*, 23-1-1929.

44. «Διαμαρτυρία αρτεργατών Κερκύρας», *Ριζοσπάστης*, 23-1-1929.

45. «Εργα και ημέραι των τσιρακιών του Στρατή στην Κέρκυρα», *Ριζοσπάστης*, 18-2-1929.

εκπρόσωποι από όλα τα εργατικά κέντρα της χώρας, παρά την κρατική τρομοκρατία που δημιουργείται κατά την προπαρασκευή και τη διεξαγωγή του. Με τη λήξη του Συνεδρίου ιδρύεται η Ενωτική ΓΣΕΕ με 25μελή Κεντρική Επιτροπή και 5μελή Εξελεγκτική. Η Ενωτική ΓΣΕΕ δρα μέχρι το καλοκαίρι του 1936,⁴⁶ οπότε η επιβολή της δικτατορίας της 4ης Αυγούστου θέτει τέρμα στις δημοκρατικές λειτουργίες.

Οι συνθήκες εργασίας των αρτεργατών είναι απελπιστικές. Μια σύντομη και σαφής εικόνα στέλνεται για δημοσίευση στο *Ριζοσπάστη* στις 7 Φλεβάρη 1929:⁴⁷

[...] Τα αρτοποιεία είναι πραγματικές τρώγλες, που όχι μόνο με βγαλμένο σακκάκι, αλλά και με παλτό καθέννας κρυώνει. Επειδή το μεροκαματό τους είναι γλισχρώτατο και δεν μπορούν να πληρώσουν νοίκι αναγκάζονται να κοιμούνται κει μέσα οι εργάτες. Τόσο στα μηχανοποιήτα όσο και στα χειροποιήτα αρτοποιεία δεν υπάρχει φως και ο ένας εργάτης πέφτει πάνω στον άλλο και βγαίνοντας δεν βλέπουν να περπατήσουν. Στο ίδιο διαμέρισμα υπάρχουν τα άλευρα, οι φούρνοι, τα ρούχα των εργατών. Κάθε μέρα καταγγέλλονται οι εργάτες γιατί δεν έχουν [...] μπλούζες και ποδιές, ενώ δεν τους δίνουν οι εργοδότες που είναι υποχρεωμένοι από το Νόμο.

Για την κατάσταση αυτή οι διάφοροι κύριοι επόπτες ούτε ενδιαφέρονται, ούτε και θα ενδιαφερθούν. Στους αρτεργάτες απομένει να κινητοποιηθούν κάτω από το Συνδικάτο Επισιτισμού, για να βελτιώσουν τη θέση τους.

Διαμάχες στο Σωματείο

Για να γίνουν κατανοητές οι διαμάχες της εποχής στο χώρο του εργατικού κινήματος, σημειώνουμε ότι στις 19 Αυγούστου του 1928 διεξάγονται βουλευτικές εκλογές, τις οποίες κερδίζει ο Βενιζέλος ως επικεφαλής συνασπισμού πέντε κομμάτων. Στην Κέρκυρα στο βενιζελικό συνασπισμό συμμετέχει και η «Πολιτική Προοδευτική Ένωση» του Κωνσταντίνου Ζαβιτζιάνου, η οποία εκλέγει τον επικεφαλής της και το Σπ. Ζερβό.

46. Στις 3-1-1930 το Πρωτοδικείο της Αθήνας αποφασίζει τη διάλυση της Ενωτικής ΓΣΕΕ με την κατηγορία παράβασης του «ιδιωνύμου», η Συνομοσπονδία όμως συνεχίζει τη λειτουργία της ως παράταξη του ΚΚΕ μέχρι την επιβολή της μεταξικής δικτατορίας. Βλ. Λιβιεράτος, *ό.π.*, σ. 61-62.

47. «Πώς εργάζονται οι αρτεργάτες στην Κέρκυρα», *Ριζοσπάστης*, 12-2-1929.

Παράλληλα, ο Ζαβιτζιάνος έχει και τη στήριξη μερίδας της ρεφορμιστικής ομάδας στο Εργατικό Κέντρο της Κέρκυρας.⁴⁸

Σημαίνουσα φυσιογνωμία στο συνδικαλιστικό χώρο της περιόδου αυτής είναι ο Στρατής, σιδηροδρομικός υπάλληλος, επικεφαλής της συνδικαλιστικής ομάδας που αποδέχεται την αρχή της πάλης των τάξεων, διακηρύσσει όμως ότι είναι ανεξάρτητη από πολιτικά κόμματα και υποστηρίζει την αδέσμευτη άσκηση πολιτικής μέσα στο συνδικαλιστικό χώρο.⁴⁹ Συμφωνώντας με τις αρχές του ρεφορμιστικού σοσιαλισμού συνεργάζεται για ένα διάστημα με το Ν. Γιαννιό, μαζί με τον οποίο παίρνει μέρος στο Συνέδριο των σοσιαλιστικών κομμάτων των Βαλκανίων, στην Πράγα το 1925. Ταυτόχρονα, στα 1923 η ομάδα των αρχαιομαρξιστών αποσπάται από το ΚΚΕ και μετά από αλληπάλληλες διασπάσεις κάποια μέλη επιστρέφουν, ενώ άλλα προσχωρούν σε διάφορες τροτσκιστικές ομάδες, έχοντας συνεχή συνδικαλιστική παρουσία σε όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου.⁵⁰

Το Μάρτη του 1929 υπάρχει αναβρασμός στο Σωματείο Αρτεργατών με θέμα τον πρόεδρο Κ. Τσιριγώτη, για τον οποίο υπάρχει ανταπόκριση στο Ριζοσπάστη:⁵¹

Τον περασμένο χρόνο στις αρχαιρεσίες του Σωματείου των αρτεργατών υπεδείχθη από την αριστερή παράταξη ο κ. Τσιριγώτης. Ο κύριος αυτός είχε να πατήσει στο σωματείο και να πληρώσει τις οικονομικές του υποχρεώσεις από το 1923, γιατί είχε δήθεν προσωπικά με τον Πρόεδρο του Σωματείου σοσιαλφασίστα Κοντοστάνο. Όταν όμως απεχώρησε ο Κοντοστάνος από το Σωματείο, απεφάσισε να αναμιχθή και πάλι στο Σωματείο ο Τσιριγώτης για να πετύχει τους σκοπούς του. Η αριστερή παράταξη μη ξαίροντας το ποιόν του τον πρότεινε στο ψηφοδέλιό της κ' έτσι βγήκε κι' αυτός Διοικητικός Σύμβουλος. Δεν πέρασαν όμως πολλές μέρες, και όταν επρόκειτο να καταρτισθή η διοίκηση σε σώμα, ζήτησε να αναλάβη πρόεδρος, ενώ η πλειοψηφία εξέλεξε τον σ. Βασιλάκη, με τον ισχυρισμό ότι ο σ. Βασιλάκης ήταν Κομμουνιστής και θα εξημίωνε τον αγώνα τους.

48. «Ο Στρατής και οι συνεργάτες του σοσιαλφασίστες πουλήθηκαν στο κόμμα των Φιλελευθέρων», *Ριζοσπάστης*, 30-8-1928.

49. Κωνσταντίνος Μαυρέας, «Όφεις εκπροσώπησης εργατικών συμφερόντων στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Η περίπτωση της Παράταξης Στρατή», τριμηνιαία επιθεώρηση *Θέσεις*, τ. 49 (Οκτ. – Δεκ. 1994).

50. Αναστάσης Γκίκας, «Αρχαιομαρξισμός – Το κύριο ρεύμα του Τροτσκισμού στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου», *Κομμουνιστική Επιθεώρηση*, τ. 6 (Αθήνα 2003).

51. «Οι φασίστες σαμποτάρουν το Σωματείο Αρτεργατών της Κέρκυρας», *Ριζοσπάστης*, 28-3-1929.

Μια και δεν πέτυχε το σκοπό του ο κ. Τσιριγώτης, υπέβαλεν αμέσως παραίτηση. Για να μην επέλθη καμμία διάσπαση, το Διοικητικό Συμβούλιο ακύρωσε την εκλογή του σ. Βασιλάκη, ως Προέδρου, κι' απεφάσισε να φέρει το ζήτημα στη Συνέλευση η οποία ν' αποφανθή. Κατ' αυτήν ο κ. Τσιριγώτης, δημοκοπώντας αισχροτότατα και σείωντας τον μπαμπούλα του Κομμουνισμού, κατόρθωσε να βγει Πρόεδρος με πλειοψηφία ελαχίστων ψήφων.

Από τότε διοικεί το σωματείο δικτατορικά. Και μια σειρά από αυθαίρετες, αντεργατικές και σοσιαλφασιστικές πράξεις το πιστοποιούν ολοφάνερα:

1ον) Ενώ η συνέλευση εξέλεξε αντιπρόσωπο για το Δ' νόθο Πανελλαδικό Συνέδριο, αυτός σε συνεννόηση με την κλίκα έστειλαν αίτηση στο Συνέδριο ότι η εκλογή του ήταν αντικανονική, επιδιώκοντας μ' αυτή του την ενέργεια την ματαίωση της συμμετοχής του αντιπροσώπου.

2ον) Σε μία συνέλευση, αφού έγιναν δεχτές οι εισηγήσεις του 5μελούς για το Ενωτικό Συνέδριο, υιοθετήθηκε αυτό και πάρθηκε απόφαση να συγκληθί άλλη συνέλευση για να εκλεγεί ο αντιπρόσωπος, ο κ. Τσιριγώτης όχι μόνο δεν κάλεσε συνέλευση, αλλά ούτε απαντούσε στις άλλες εγκυκλίους του Πενταμελούς και δήλωνε κυνικώτατα ότι δεν θα «πάμε στο Κομμουνιστικό Συνέδριο είτε το θέλουν, είτε δεν το θέλουν οι αρτεργάτες».

3ον) Όταν έγιναν οι αρχαιρεσίες τον Φεβρουάριο, ο Τσιριγώτης, αφού έκανε μερικούς από τους οπαδούς του εν τάξει οικονομικώς τις τελευταίες ημέρες και υπέδειξε από την κλίκα του 7 μέλη για διοίκηση, έδωσε δικαίωμα μόνον σε 30 μέλη, από τα 100 του Σωματείου, να ψηφίσουν, αποκλείοντας τους άλλους 70, κι' έτσι βγήκε πάλι Πρόεδρος των οργάνων του.

4ον) Την εκλογή των αντιπροσώπων του Εργατικού Κέντρου, την έκανε από τα 11 μέλη που παρευρίσκονταν στη συνεδρίαση και τη διοίκηση.

5ον) Ενώ η εργατική Νομοθεσία λέει ότι την Καθαρή Δευτέρα δεν επιτρέπεται η εργασία πριν της 6ης πρωινής, ο κ. Τσιριγώτης πήγε στην αστυνομία, γιατί έτσι τον διέταξε το Επαγγελματικό Επιμελητήριο και συνεννοήθηκε να εργαστούν οι αρτεργάτες από τις 12 τη νύχτα της Κυριακής όπως κ' έγινε.

Παρ' όλη την αποδοκιμασία που του γίνεται ο κ. Τσιριγώτης εξακολουθεί να παραμένει στη διοίκηση. Ακόμη και οι διοικητικοί σύμβουλοι τον σαμποτάρουν. Τέσσερες κατά σειράν συνεδριάσεις του συμβουλίου απέτυχαν, γιατί δεν γινόντανε απαρτία.

Έτσι το Σωματείο καθημερινά παραλύει και σμπαραλιάζει, και ο σκοπός των σοσιαλφασιστών πετυχαίνεται. Οι αρτεργάτες όμως δεν πρέπει να περιμένουν ακόμη. Πρέπει να κινηθούν αποφασιστικά, να καλέσουν

μια συνέλευση εκ των κάτω και να στείλουν στο διάβολο τον Τσιριγώτη και τα κοπέλια του, ακολουθώντας πιστά το πρόγραμμα της Ομοσπονδίας των και της Ενωτικής Γενικής Συνομοσπονδίας.

Η κατάσταση η οποία έχει δημιουργηθεί με τη στάση του προέδρου του Σωματείου Αρτεργατών, έχει ως αποτέλεσμα πολλά επεισόδια, όπως φαίνεται από τη σχετική ανταπόκριση στο Ριζοσπάστη,⁵² όπου αναφέρονται τα ακόλουθα:

Όπως είναι γνωστό, 60 και πλέον αρτεργάτες απεκλείσθησαν απ' το σωματείο των Αρτεργατών από τον φασίστα Πρόεδρό του Τσιριγώτη, ως μη εν τάξει δήθεν με το Καταστατικό πάνου στο οικονομικό ζήτημα.

Οι αρτεργάτες που απεκλείσθησαν δεν μπορούσαν βέβαια να περιμένουν πότε θα θελήσει να τους μπάσει στο Σωματείο ο Τσιριγώτης, ο οποίος άλλο τίποτα δεν κάνει παρά να εξυπηρετεί τον πάτρωνά του Ζαβιτσιάνο για να του τοποθετήσει το γυιο του στη σχολή των αξιωματικών.

Υστερα λοιπόν από πρόσκληση μιας Ενωτικής Επιτροπής προσήλθαν όλοι στην αίθουσα της «Κινητηρίου Δυνάμεως» για να πάρουν αποφάσεις για την περαιτέρω στάση των. Στη συνέλευση αυτή προσήλθαν και πολλοί αρτεργάται μη αποκλεισμένοι.

Πρώτος έλαβε το λόγο ο σ. Σπύρος Ιωνάς εκ μέρους της Ενωτικής Επιτροπής, ο οποίος εξέθεσε τους λόγους της σύγκλησης της συνέλευσης και εκαυτηρίασε δριμύτατα τη στάση του φασίστα Τσιριγώτη. Υστερα μίλησε ο σ. Βερίκιος, ο οποίος πρόσθεσε ότι την ίδια στάση κράτησε ο φασίστας Τσιριγώτης με την απεργία των εργατών Δεσύλα, πουλώντας συνάμα τους μπάγκους και τις καρέκλες του Σωματείου. Το ίδιο λέγει, προσπαθεί να κάνει και τώρα ο Τσιριγώτης, αλλά οι αρτεργάτες δεν πρέπει να του το επιτρέψουν. Κατόπιν ο σ. Βασιλάκης αναφέρει σειρά αντεργατικών πράξεων του Τσιριγώτη, τη συνεργασία του με τους εργοδότες και τόνισε ότι αν δεν προλάβουν οι αρτεργάτες να ξεκαθαρίσουν την οργάνωσή τους από τους φασίστες Τσιριγώτες, ασφαλώς θα δεθούν χειροπόδαρα στο Επαγγελματικό Επιμελητήριο.

Τέλος έγινε δεκτή πρόταση του σ. Βασιλάκη να γίνη ένα έγγραφο εκ μέρους της Ενωτικής Επιτροπής προς τη διοίκηση υπογεγραμμένο απ' όλους τους αποκλεισθέντας με το οποίο να ζητούν την επανεγγραφή των από την 1 του Γενάρη του 29. Απεφάσισαν δε όπως γίνουν εν τάξει

52. «Οι αρτεργάτες Κερκύρας για την εκκαθάριση του σωματείου των από τους σοσιαλφασίστες», Ριζοσπάστης, 11-4-1929.

όλοι οι αποκλεισμένοι εντός 15 ημερών, καταβάλλοντες σύμφωνα με το καταστατικό τη συνδρομή των σε μία τριμελή επιτροπή.

Χαρακτηριστικό της στάσης του Τσιριγώτη, και προς αυτούς τους συνεργάτες του, ήταν η αποκήρυξη του Τσιριγώτη από τον Διοικητικόν Σύμβουλον του Σωματείου Στ. Μεταλλινό και η προσχώρησή του στις απόψεις της συνέλευσης αυτής των αποκλεισμένων, στέλνοντας γραφτή παραίτηση από το Δ.Σ. προς τον Τσιριγώτη.

Αντιδρώντας ο Τσιριγώτης στην κίνηση αυτή των αποκλεισμένων εργατών⁵³:

[...] προσπάθησε να την ματαιώσει καλώντας «γενική» συνέλευση την ίδια μέρα και μία ώρα υστερώτερα με θέματα την προσχώρηση ή μη στη φασιστική Γενική Συνομοσπονδία, τυπικά δηλαδή και το Ταμείο Προνοίας δήθεν.

Η μανούβρα αυτή του Τσιριγώτη έφερε τους αρτεργάτες σε μεγαλύτερη αγανάκτηση και προσεχώρησαν προς τους αποκλεισμένους πολλοί ακόμα, οι οποίοι κατευθύνθησαν προς τα γραφεία του σωματείου. Ο Τσιριγώτης μόλις είδε μερικούς να μπαίνουν έλυσε τη συνέλευση των εμπίστων του πριν ακόμα ανέβουν τη σκάλα οι αρτεργάτες. Σ' ένα μάλιστα που ζήτησε να μάθει αν ασχολήθηκε η δήθεν συνέλευσις, του απάντησε «Ας ήσουν παρών να μάθαινες».

Οι αρτεργάτες όμως, μέρα με τη μέρα καταλαβαίνουν καλύτερα το ρόλο και τα έργα του Τσιριγώτη και τάσσονται αποφασιστικά εναντίον του. Δεν θ' αργήσουν δε να στείλουν στο διάβολο τον Τσιριγώτη και τους ομοίους του, ξεκαθαρίζοντας το Σωματείο και μπαίνοντας στον τραχύ αγώνα τη διεκδίκησης του φωμιού των.⁵⁴

Το «ιδιώνυμο» του Βενιζέλου και η κρίση

Λίγους μήνες πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση του 1929, η κυβέρνηση Βενιζέλου, προκειμένου να ανακόψει τις απεργίες και τους εντεινόμενους εργατικούς αγώνες, ψηφίζει, τον Ιούλη εκείνης της χρονιάς, τον αντικομμουνιστικό Νόμο 4229 «Περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώ-

53. «Οι μανούβρες του Τσιριγώτη», *Ριζοσπάστης*, 11-4-1929.

54. Τα προβλήματα με τον Τσιριγώτη συνεχίζονται και σε κάποιες περιπτώσεις οξύνονται έντονα. Βλ. «Οι διασπαστικές ενέργειες του σοσιαλφασίστα Τσιριγώτη για το σμπαραλάισμα των αρτεργατών της Κέρκυρας», *Ριζοσπάστης*, 13-3-1930.

τος» ο οποίος θα μείνει στην ιστορία με τον όρο «ιδιώνυμο».⁵⁵ Η ψήφισή του ακολουθείται με ένταση φυλακίσεων, εκτοπίσεων, ξυλοδαρμών, τραυματισμών και δολοφονιών αγωνιστών. Ο νόμος αυτός χαρακτηρίζει την κομμουνιστική δράση και ιδεολογία ως «ιδιώνυμο αδίκημα», είχε στόχο τις δημοκρατικές ελευθερίες και τα δικαιώματα του λαού και στρεφόταν όχι μόνο ενάντια στο ΚΚΕ αλλά απαγόρευε επίσης τη δράση πολλών συνδικαλιστικών οργανώσεων.

Στην περίοδο 1929-1931 χειροτερεύει η ζωή του λαού και στην επίθεση της κυβέρνησης Βενιζέλου ενάντια στο βιοτικό επίπεδο εργατοϋπάλληλοι, αγρότες και επαγγελματίες απαντούν με διαδοχικές μαζικές απεργίες, μαχητικές εκδηλώσεις και συλλαλητήρια.⁵⁶ Το 1934 η Ελλάδα εισέρχεται στη φάση μιας ιδιόμορφης οικονομικής ύφεσης. Ενώ από το 1933-1934 ο όγκος της παραγωγής του συνόλου των βασικών και βιομηχανικών προϊόντων αυξάνεται κατά 8-12% και οι εξαγωγές κατά 14%, το έλλειμμα του εξωτερικού εμπορίου αυξάνεται από 3,19 δισεκατομμύρια δραχμές σε 3,31 και ο κρατικός προϋπολογισμός κλείνει με έλλειμμα 60%. Η πορεία της οικονομίας κατά την επόμενη διετία 1935-1936 δείχνει ότι η ιδιόμορφη αυτή ύφεση δεν ακολουθείται από άνοδο αλλά περνά σε νέα οικονομική πτώση. Ήδη στην Ευρώπη ο φασισμός εμφανίζεται δυναμικά και η συνεχής άνοδος του λαϊκού κινήματος στη χώρα μας σηματοδοτεί και το δυνάμωμα των φασιστικών τάσεων.

Στην Κέρκυρα

Στα 1931 το Υπουργείο Εσωτερικών ετοιμάζει νομοσχέδιο, το οποίο καθορίζει τη σύνθεση του προσωπικού στα αρτοποιεία ανάλογα με την ημερήσια παραγωγή τους σε σάκκους αλεύρων. Για τον αριθμό και τις ειδικότητες στα μηχανοκίνητα εργοστάσια επρόκειτο να γίνει ρύθμιση με διάταγμα. Οι αρτεργάτες πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με ταυτότητα και βιβλιάριο υγείας, διαφορετικά παραπέμπονται στο αυτόφωρο και τιμωρούνται με φυλάκιση ως ένα μήνα και χρηματική ποινή 1.000-5.000 δραχμές.⁵⁷

55. *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ*, ό.π., σ. 199-216 και Αναστάσης Γκίκας, *Ρήξη και ενσωμάτωση*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2010, σ. 118-126.

56. Από το 1931 έχουμε ουσιαστικά τρεις Συνομοσπονδίες εργατών. Βλ. Λιβιεράτος, ό.π., σ. 67. Στο 9ο Συνέδριο της Ομοσπονδίας Επισιτισμού στην Αθήνα, τον Απρίλη του 1932, δεν αντιπροσωπεύονται σωματεία από την Κέρκυρα. Βλ. «Το συνέδριο της Ομ. διας Επισιτισμού», *Ριζοσπάστης*, 5-4-1932.

57. «Τα φασιστικά μέτρα ενάντια στους αρτεργάτες», *Ριζοσπάστης*, 21-3-1931.

Στις εκλογές του Φλεβάρη 1934 η Αριστερή Παράταξη αρτεργατών της Κέρκυρας κερδίζει τη διοίκηση του σωματείου παραμερίζοντας τη διοίκηση Τσιριγώτη με ψήφους 42 προς 18.⁵⁸

Το Μάρτη γίνεται στην Πάτρα⁵⁹ περιφερειακή Συνδιάσκεψη αρτεργατών με συμμετοχή των αρτεργατικών σωματείων Μεσολογγίου και Αμαλιάδας. Το σωματείο Ιωαννίνων συμμετέχει με πληρεξούσιο, ενώ τα σωματεία Κέρκυρας και Πρέβεζας δεν συμμετέχουν για οικονομικούς λόγους.

Στη Συνδιάσκεψη αναλύεται ο χαρακτήρας του Ταμείου Ασφάλισης Αρτεργατών και αποφασίζεται τα σωματεία να διεκδικήσουν επέκταση των επιδομάτων ανεργίας, χορήγηση σύνταξης στους γέροντες και ανίκανους, καταβολή της αύξησης της σύνταξης στους φυματικούς, εκλογή των αντιπροσώπων στο ΤΑΑ από γενικές συνελεύσεις, από τις οποίες και να ανακαλούνται, καθώς και κατάργηση της 100δραχμης αποζημίωσης κάθε αντιπροσώπου. Επίσης, γίνεται λόγος για την ενοποίηση των αρτεργατών και παίρνεται απόφαση για παναρτεργατικό συνέδριο.

Η πλειοψηφία της διοίκησης του Σωματείου Αρτεργατών της Πάτρας προσπαθεί να σαμποτάρει τη Συνδιάσκεψη και μη κατορθώνοντάς το δημοσιεύει αποκήρυξή της μαζί με το σοσιαλφασιστικό «Εργατικό»⁶⁰ Κέντρο. Παρ' όλα αυτά πολλοί εργάτες παρακολουθούν τις εργασίες της Συνδιάσκεψης.

Οι διαμάχες στο συνδικαλιστικό χώρο⁶¹ μεταφέρονται και στην Κέρκυρα, και τον Απρίλη του 1934 διαβάζουμε στο *Ριζοσπάστη* για το Σωματείο Αρτεργατών και το Εργατικό Κέντρο:⁶²

Πριν λίγο καιρό στη διοίκηση του Εργατικού Κέντρου βγήκε πρόεδρος ο αρτεργάτης Γ. Μεταλλινός μαζί με μερικούς άλλους εργάτες. Μόλις όμως πέρασαν 20 μέρες οι σοσιαλφασίστες με το πρόσχημα ότι η νέα διοίκηση δεν διεκπεραιώσε ένα ζήτημα του σωματείου ελαιουργίας, που προ ενός χρόνου αυτοί δεν είχαν διεκπεραιώσει, ζήτησαν σε συνεδρίαση του Εργατικού Κέντρου την καθαίρεση της διοίκησης και το πέτυχαν. Η νέα διοίκηση του σωματείου αρτεργατών έστειλε έγγραφό της

58. «Νίκη της Αριστερής Παράταξης στους αρτεργάτες της Κέρκυρας», *Ριζοσπάστης*, 13-2-1934.

59. «Η συνδιάσκεψη των αρτεργατών Πελοποννήσου», *Ριζοσπάστης*, 17-3-1934.

60. Τα εισαγωγικά από το δημοσίευμα του *Ριζοσπάστη* στις 17-3-1934.

61. Γκίκας, *ό.π.*, σ. 231-246. Στα 1933 στο Διοικητικό Συμβούλιο συμμετέχουν και Αρχαιομαρξιστές για πρώτη φορά (αρχαιομαρξιστικός πυρήνας θεωρείται ότι υπάρχει τουλάχιστον από το 1930). Παλούκης, *ό.π.*.

62. «Οι Σοσιαλφασίστες στην Κέρκυρα», *Ριζοσπάστης*, 19-4-1934.

στη διοίκηση του Εργατικού Κέντρου χαρακτηρίζοντας την καθαίρεση σαν σκηνοθεσία. Οι σοσιαλφασίστες γύρισαν πίσω το έγγραφο με το πρόσχημα ότι το ύφος του ήταν «ανάρμοστο». Έτσι και πέρυσι οι σοσιαλφασίστες αντικατέστησαν τους συνειδητούς αντιπροσώπους στη διοίκηση Βασιλάκη και Βερίκιο γιατί, λένε, μίλησαν «απρεπώς» προς το γερουσιαστή σοσιαλφασίστα Καλομοίρη. Οι σοσιαλφασίστες δεν δέχονται καμιά κριτική, κανένα έλεγχο στις πράξεις τους. Το Εργατικό Κέντρο για να γίνει ταξικός οργανισμός της εργατιάς πρέπει να ξεκαθαριστεί από τους σοσιαλφασίστες Γερομεριάτηδες, Γιαννιώτηδες, τσιράκια των εργοδοτών, της ασφάλειας και του εργατοκάπηλου Καλομοίρη. Οι συνειδητοί εργάτες πρέπει να ιδρύσουν αριστερή αντιπολίτευση, που να ξεσκεπάζει τις αντεργατικές ενέργειες των σοσιαλφασιστών.

Τον Οκτώβρη πραγματοποιείται το 7ο Συνέδριο της ΓΣΕΕ και τις ίδιες μέρες το Συνέδριο της Ομοσπονδίας Αρτεργατών.⁶³

Το Γενάρη του 1936 γίνονται οι τελευταίες προπολεμικές εκλογές και το «Παλλαϊκό Μέτωπο» εκλέγει 15 βουλευτές. Υπογράφεται τότε το Σύμφωνο Παλλαϊκού Μετώπου – Φιλελευθέρων, το Σύμφωνο κοινής δράσης ΚΚΕ – Αγροτικού Κόμματος και η απόφαση των Εργατικών Συνομοσπονδιών για ενιαία δράση.

Σε δημοσίευμα, το Μάρτη του 1936,⁶⁴ επισημαίνεται η κατάσταση ανέργων και συνταξιούχων. Αναφέρεται ότι ένα χρόνο πριν 20 αρτεργάτες που ήταν ανίκανοι, υπερήλικες κ.λπ. έμειναν άνεργοι. Το ταμείο ασφάλισης τους επιδοτεί με 600 δραχμές το μήνα, ποσό που δεν φτάνει για να συντηρηθεί μια οικογένεια. Στις διαμαρτυρίες που στάλθηκαν παντού, ανταποκρίθηκαν μόνο οι βουλευτές του Παλλαϊκού Μετώπου, ενώ μια πρόταση για συγκέντρωση στην Αθήνα δεν τελεσφόρησε. Εκείνη τη χρονιά ιδρύεται ο «Σύνδεσμος Συνταξιούχων Αρτεργατών Κερκύρας».⁶⁵ Η σφραγίδα του έχει στο κέντρο ένα σφυρί, έμβλημα που το διατηρεί ως το Μάη του 1967. Τότε, με παρέμβαση των αστυνομικών αρχών διαλύεται και επαναδημιουργείται υπό το όνομα «Άγιος Σπυρίδων» και το σφυρί αντικαθίσταται από σταυρό.⁶⁶

63. Λιβιεράτος, *ό.π.*, σ. 80.

64. «Οι αρτεργάτες Κερκύρας», *Ριζοσπάστης*, 8-3-1936.

65. Η σφραγίδα του Σωματείου έχει κυκλικά τον τίτλο του και στο κέντρο ένα σφυρί και τη χρονολογία 1936 (αρχείο ΕΚΚ).

66. Αρχείο ΕΚΚ.

Θεσσαλονίκη 9 Μάη και Κέρκυρα 13-14 Μάη 1936

Στις 29 Απρίλη 1936 αρχίζουν απεργιακό αγώνα οι καπνεργάτες της Θεσσαλονίκης και μέχρι τις 3 Μάη η απεργία επεκτείνεται σε όλα τα καπνεργατικά κέντρα. Στις 8 η απεργία στη Θεσσαλονίκη γενικεύεται σε όλα τα εργοστάσια, τις μεταφορές και τους σιδηροδρόμους. Κάθε κίνηση παραλύει. Οι απεργιοί απαντούν στις επιθέσεις της αστυνομίας, στήνονται οδοφράγματα και οι συγκρούσεις έχουν ως αποτέλεσμα 300 τραυματίες.

Την επόμενη μέρα, 9 Μάη, 150.000 αγανακτισμένου λαού συγκεντρώνονται στην Πλατεία Ελευθερίας και δέχονται καινούργια δολοφονική επίθεση, η οποία αφήνει 10 νεκρούς και δεκάδες τραυματίες. Για 36 ώρες ο λαός συναδελφωμένος με το στρατό κυριαρχεί στην πόλη και στο τέλος οι εργοδότες δέχονται τα αιτήματα των απεργών. Τέσσερις μέρες αργότερα, με κυρίαρχο σύνθημα να φύγει η αιματοβαμμένη κυβέρνηση Μεταξά, γίνεται από την Ενωτική Γενική Συνομοσπονδία και τη ΓΣΕΕ 24ωρη πανελλαδική απεργία, στην οποία συμμετέχουν 500.000 άτομα.

Στην Κέρκυρα η πανεργατική απεργία κηρύσσεται από το Εργατικό Κέντρο από τα μεσάνυχτα της Τρίτης 12 Μάη μέχρι τα μεσάνυχτα της 13ης.⁶⁷ Συμμετέχει σε ένδειξη αλληλεγγύης και ο Σύνδεσμος Ιδιωτικών Υπαλλήλων, ενώ από το μεσημέρι της Τετάρτης συμμετέχει και η Ομοσπονδία Επαγγελματιών.

Παρά την απεργία, τα αρτοποιεία εργάζονται, καθώς με στρατιωτική παρέμβαση στέλνονται να εργαστούν μαθητές της Αστυνομικής Σχολής και στρατιώτες. Η πόλη πάντως νεκρώνεται και γίνεται ογκωδέστατο συλλαλητήριο.

Το απόγευμα της Τρίτης γίνεται συγκέντρωση των απεργών στο Γυμναστήριο, όπου μιλούν εκπρόσωποι των εργατών, των ιδιωτικών υπαλλήλων και των επαγγελματιών. Μια επιτροπή με συνοδεία εργατών αναχωρεί για να επιδώσει ψήφισμα στο νομάρχη, αλλά η Αστυνομία απαγορεύει την ομαδική προσέλευση. Το αποτέλεσμα είναι συμπλοκές με 27 διαδηλωτές και 8 αστυνομικούς τραυματίες.

Την επόμενη μέρα, 14 Μάη, επαναλαμβάνεται παλλαϊκή απεργία και στις διαδηλώσεις παίρνουν μέρος περί τις 12.000 λαού.⁶⁸ Τα πνεύματα είναι οξυμμένα και γίνονται πολλές συγκρούσεις με την Αστυνομία, με απο-

67. «Παλλαϊκή απεργία στην Κέρκυρα. Σύγκρουση με την Αστυνομία και τραυματισμοί», *Ριζοσπάστης*, 14-5-1936.

68. «Παλλαϊκή απεργία και συγκρούσεις στην Κέρκυρα», *Ριζοσπάστης*, 15-5-1936.

τέλεσμα να υπάρξουν πολλοί τραυματίες. Ο τοπικός Τύπος⁶⁹ αναφέρεται στην κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι Κερκυραίοι εργάτες σε ορισμένες βιομηχανίες, στην εκμετάλλευση την οποία υφίστανται, και στα μεροκάματα των 16 και 22 δραχμών.

Τρεις μήνες αργότερα, η Τεταρταυγουστιανή δικτατορία απαγορεύει τα κόμματα, εξορίζει ή θέτει σε κατ' οίκον περιορισμό πολιτικούς, διαλύει τα συνδικάτα και καθιερώνει τους βασιανισμούς ως καθημερινό φαινόμενο στα αστυνομικά τμήματα.

69. *Κερκυραϊκό Βήμα*, 17-5-1936.